

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani magister Joanny OLECH na temat:
Wpływ służby wojskowej kobiet na Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej,
opracowanej pod kierownictwem naukowym
Pana dr. hab. Andrzeja Ostrokólskiego

1. Informacje ogólne

Podjęta w rozprawie problematyka służby kobiet w siłach zbrojnych jest bardzo aktualną i ważną, nie tylko z perspektywy sił zbrojnych, lecz także z tego względu, że jest jednym z głównych zagadnień związanych z szerszym problemem roli kobiet we współczesnych społeczeństwach, w tym z równouprawnieniem kobiet i mężczyzn w dostępie do zatrudnienia. Problematyka służby kobiet w siłach zbrojnych jest obecna nie tylko w wymiarze krajowym, lecz także sojuszniczym, o czym świadczy m.in. zapis zawarty w aktualnej Koncepcji Strategicznej NATO przyjętej w czerwcu 2022 r., dotyczący promowania programu kobiet we wszystkich zadaniach sojuszniczych oraz promowania równouprawnienia płci, które jest odzwierciedleniem wspólnych wartości Sojuszu.

Podjęta w rozprawie tematyka dotyczy jednego z aspektów funkcjonowania sił zbrojnych, które są fundamentalnym elementem systemu obrony państwa i szerzej bezpieczeństwa narodowego. Dlatego bez wątplenia mieści się w zakresie dyscypliny nauk o bezpieczeństwie, a tym samym rozprawa może stanowić podstawę do ubiegania się o uzyskanie stopnia doktora w tej dyscyplinie.

Uzasadniając wybór tematu badań, we Wstępie (s. 15) autorka wskazała na zauważalny deficyt wiedzy o wpływie służby kobiet na Siły Zbrojne RP oraz „sporadyczność” publikacji naukowych na ten temat, w których „autorzy ograniczali się z reguły do analizy zastanej rzeczywistości”, bez odniesienia się „do kwestii aktywności kobiet w Siłach Zbrojnych w Polsce oraz porównań do sytuacji w armiach innych państw”. Podkreśliła także rolę własnego doświadczenia zawodowego, które były inspiracją do podjęcia badań dotyczących służby wojskowej kobiet w Siłach Zbrojnych RP (s. 15). Mając na uwadze powyższe, zdaniem recenzenta, podjęcie badań tej problematyki należy uznać za zasadne i potrzebne,

bowiem ich wyniki mogą przyczynić się nie tylko pogłębienia wiedzy w tym zakresie, lecz także do doskonalenia wykorzystania potencjału służby wojskowej kobiet. Jednocześnie doświadczenie Autorki i znajomość środowiska pozwalały sądzić, że jest ona właściwą osobą do ich realizacji.

Doceniając wybór tematu badań, warto także zwrócić uwagę na trudności w prowadzeniu otwartych badań naukowych w siłach zbrojnych, wynikające z roli jaką one odgrywają w systemie bezpieczeństwa narodowego. Oczywista potrzeba ochrony informacji niejawnych ogranicza, a w wielu przypadkach wręcz uniemożliwia, dostęp do niezbędnych źródeł. Równie wrażliwe mogą być wyniki badań, zwłaszcza te pokazujące słabsze aspekty funkcjonowania sił zbrojnych, które powinny być chronione, aby nie były wykorzystane przez realnych czy potencjalnych przeciwników. Z obiektywnymi utrudnieniami w prowadzeniu badań na terenie jednostki zmagiała się także autorka, zwłaszcza w realizacji badania sondażowego i wywiadu eksperckiego, którymi można, przynajmniej w jakimś stopniu, usprawiedliwić pewne słabości czy niedostatki, o których wspomina również autorka (o trudnościach w prowadzeniu badań jest m.in. na s. 105).

Rozprawa łącznie liczy 139 stron i składa ze: Wstępu, trzech rozdziałów merytorycznych, Zakończenia, Bibliografii, spisów rysunków, wykresów i tabel oraz załącznika – Kwestionariusza ankiety. Podział treści rozprawy na rozdziały i podrozdziały jest logiczny, odpowiada jej tematowi oraz szczegółowym celom i problemom badawczym. Treść rozdziałów i podrozdziałów na ogół odpowiada ich tytułom, choć niektóre z nich mogłyby być lepiej doprecyzowane. Uwagi w tym względzie zawarto w części recenzji „Ocena merytoryczna”.

Na uznanie zasługuje logiczna i przejrzysta struktura rozdziałów i podrozdziałów. Każdy rozdział zawiera część wstępną, obejmującą syntetyczne, merytoryczne wprowadzenie, uzasadniające sformułowanie podejmowanych w danym rozdziale celów i problemów badawczych. Równie wartościowe są podsumowania rozdziałów, w których zawarto syntezę wyników badań potwierdzającą osiągnięcie założonego szczegółowego celu badań oraz wnioski stanowiące odpowiedź na szczegółowy problem badawczy, którego dotyczył dany rozdział. Logicznym następstwem w strukturze tej części rozdziału jest także odniesienie się do weryfikacji szczegółowej hipotezy, choć zabrakło jej w podsumowaniu Rozdziału 1., co raczej należy uznać za przeoczenie redakcyjne. Podsumowując, przyjęta i konsekwentnie stosowana formuła struktury rozdziałów sprzyja przejrzystości rozprawy i ułatwia monitorowanie zgodności jej treści z przyjętymi założeniami metodologicznymi.

Pracę opracowano w oparciu o bogaty materiał bibliograficzny obejmujący: 15 aktów prawnych, 2 dokumenty, 106 pozycji zwartych, 41 artykułów i 54 źródeł internetowych. Dobór piśmiennictwa i sposób wykorzystania w dysertacji nie budzi zastrzeżeń.

2. Ocena metodologiczna przeprowadzonych badań

Założenia metodologiczne rozprawy zostały zawarte we Wstępie, w którym przedstawiono: uzasadnienie wyboru temat badań, z odniesieniem się do aktualnego stanu wiedzy w zakresie wybranego obszaru i przedmiotu badań, obszar i przedmiot badań, zakres badań: podmiotowy, przestrzenny i czasowy, cel główny badań i cele i szczegółowe, główny problem badawczy i problemy szczegółowe oraz sformułowane do nich hipotezy badawcze, a także zastosowane metody badawcze, z wyjaśnieniem utrudnień w ich realizacji (w odniesieniu do badań empirycznych). Odniesiono się także, choć w bardzo ogólnej formie, do opracowań naukowych (literatury) z zakresu przedmiotu badań.

Kompletność części metodologicznej nie budzi zasadniczych zastrzeżeń, poza brakiem zdefiniowania zmiennych zależnych i niezależnych oraz określeniem ich wskaźników. Są one szczególnie istotne w prowadzeniu badań mających na celu ustalenie zależności pomiędzy elementami badanej rzeczywistości, tak jak ma to miejsce w recenzowanym opracowaniu.

Odnosząc się do obszaru badań, na s. 16 napisano, że obejmuje on „wiele różnych warunków i czynników wpływających bezpośrednio lub pośrednio na służbę wojskową kobiet. [...] wydarzeń historycznych, uwarunkowań kulturowych, a także istniejących stereotypów” z uwzględnieniem służby wojskowej kobiet w Polsce i w wybranych państwach. W świetle prawidłowo, w przekonaniu recenzenta, określonego obszaru badań, zdefiniowano następujący przedmiot badań: „wnioski i doświadczenia wynikające z udziału kobiet w konfliktach zbrojnych (w wymiarze historycznym jak i współczesnym) z uwzględnieniem ich wpływu na funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP oraz w relacji do działań armii wybranych państw Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO)”. Takie sformułowanie przedmiotu badań oznacza uwzględnienie jedynie elementów historycznych, z jednoczesnym pominięciem pozostałych uwarunkowań, m.in. kulturowych i wynikających ze stereotypów, o których mowa w definicji obszaru badań. Na szczęście wskazana niespójność występuje jedynie w przytoczonych definicjach, natomiast w praktyce, czynniki te i inne uwzględniono w badaniach, a ich wyniki przedstawiono w rozdziale drugim i trzecim.

Określenie zakresu badań nie budzi zastrzeżeń, choć poszerzenie zakresu podmiotowego badań, uwzględniające respondentów badania sondażowego z innych jednostek wojskowych mogłoby przyczynić się do uzyskania szerszego materiału

źródłowego. Jednak recenzent ze zrozumieniem podchodzi do utrudnień w prowadzeniu badań, najogólniej wynikających z traktowania służby wojskowej kobiet jako „drażliwy i delikatny temat” (s. 17). Niewątpliwie tłumaczy to, o czym napisała autorka w odniesieniu do krytycznej oceny literatury przedmiotu, stwierdzając „zadziwiający brak odniesienia autorów do kwestii aktywności kobiet w Siłach Zbrojnych w Polsce oraz porównań do sytuacji w armiach innych państw” (s. 15).

Głównym celem badań było „określenie jakie są skutki oddziaływania służby wojskowej kobiet na sprawność Sił Zbrojnych RP” (s. 18), do którego sformułowano trzy cele szczegółowe. W ich treści (celu głównym oraz drugim i trzecim celu szczegółowym) zwraca uwagę sformułowanie „sprawność” odnoszona do sił zbrojnych w kontekście służby wojskowej kobiet oraz „sterowanie służbą wojskową kobiet” (s. 18). Obydwa pojęcia są niejednoznaczne i mogą budzić wątpliwości, co do możliwości ich empirycznego zbadania.

Główny problem badawczy stanowiło pytanie: „Czy występowały, występują lub mogą wystąpić korzystne skutki służby wojskowej kobiet dla sprawności Sił Zbrojnych RP”? (s. 18). Odpowiedź na tego typu problem, sformułowany w formie pytania rozstrzygnięcia (z partykułą pytajną „czy”), ma zero-jedynkowy charakter i przyjmuje jedną z dwóch możliwych form – tak albo nie, co jednocześnie kończy proces badań. Wprawdzie pytania tego typu mogą ukierunkowywać proces badań, jednak dalszy ich przebieg wymaga postawienia problemów badawczych sformułowanych w formie pytań uzupełnienia czy pytań wymagających narracji. Ponadto, w porównaniu do głównego celu badań, sugeruje on ograniczenie badań jedynie do „korzystnych skutków”, co pozostaje także w sprzeczności z trzecim szczegółowym problemem badawczym, w którym jest mowa o „rzeczywistym wpływie kobiet”, którego badanie w sposób oczywisty powinno obejmować, całokształt skutków, zarówno pozytywnych (korzystnych), jak i negatywnych (niekorzystnych).

Inna niespójność w założeniach metodologicznych wynika z dość swobodnego odnoszenia wpływu kobiet, raz na sprawność sił zbrojnych (główny problem i 2. szczegółowy problem badawczy), innym razem na konflikty zbrojne (1. szczegółowy problem badawczy), a jeszcze innym razem na bezpieczeństwo i obronność państwa (3. szczegółowy problem badawczy). W rezultacie można zagubić się w próbie ustalenia, o jaki wpływ chodzi. Nieprecyzyjność w tym zakresie daje się również zauważyć przy analizie korelacji szczegółowych celów i problemów badawczych, zwłaszcza trzeciego szczegółowego problemu badawczego, w którym autorka odwołuje się do wpływu kobiet na bezpieczeństwo i obronność państwa, podczas gdy w celach jest mowa jedynie o wpływie na sprawność sił zbrojnych.

Główna hipoteza badawcza uzyskała brzmienie: „Racjonalne wykorzystanie szczególnych cech i predyspozycji kobiet umożliwi uzyskanie wyższej sprawności Sił Zbrojnych RP”, która merytorycznie jest poprawna, choć nie stanowi przypuszczalnej, bezpośredniej odpowiedzi na główny problem badawczy. Podobny mankament występuje także w odniesieniu do szczegółowych hipotez badawczych.

Wybór metod i powiązanych z nimi technik badawczych nie budzą zasadniczych zastrzeżeń. Obok metod teoretycznych (analizy i krytyki piśmiennictwa, indukcji, dedukcji, uogólnienia, porównania i analogii), zastosowano metodę empiryczną – sondażu diagnostycznego zrealizowaną technikami ankietowania i wywiadu.

Nieścisłości związane ze sformułowaniem celów, problemów i hipotez badawczych oraz korelacji ich treści może rodzić wątpliwości, co właściwie ma być wynikiem badań. W przyszłości należałoby przywiązywać większą uwagę do precyzyjnego formułowania założeń metodologicznych badań, bo one stanowią punkt odniesienia oceny uzyskanych wyników badań.

3. Ocena merytoryczna

Ze tego względu, że część metodologiczną zawarto we wprowadzeniu, wszystkie trzy rozdziały dysertacji mają charakter merytoryczny. Wszystkie z nich odnoszą się bezpośrednio do przedmiotu badań. Nie ma wśród nich rozdziału typowo teoretycznego, zawierającego podstawowe definicje i pojęcia z zakresu przedmiotu badań. Zapewne autorka uznała, że ogólna wiedza na temat sił zbrojnych i służby wojskowej jest na tyle upowszechniona, że nie ma potrzeby jej przedstawienia w dysertacji.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Ewolucja roli kobiet w obronności na przestrzeni dziejów” ukierunkowany jest na osiągnięcie 1. szczegółowego celu badań, rozwiązanie 1. szczegółowego problemu badawczego i zweryfikowanie sformułowanej do niego 3. hipotezy szczegółowej. W rozdziale, oprócz ogólnej refleksji dotyczącej roli kobiet w społeczeństwie i w czasie konfliktów zbrojnych zawartą w części wstępnej, przedstawiono niemal wyłącznie przykłady udziału polskich kobiet w różnych formach walki zbrojnych, począwszy od powstań narodowo-wyzwoleńczych, poprzez I wojnę światową i okres międzywojenny, na II wojnie światowej skończywszy. Szkoda, że nie rozszerzono rozdziału o historyczne doświadczenia innych państw (poza kilkoma wzmiankami o innych krajach, na s. 30 i 46-47), wszak zagadnienie służby wojskowej kobiet nie jest wyłącznie występującym w warunkach polskich. W podsumowaniu słusznie wskazano na coraz szerszy zakres funkcji wykonywanych przez kobiety w walce zbrojnej. W rozdziale trudno doszukać się wpływu

kobiet na przebieg i wynik konfliktów zbrojnych (treść 1. celu szczegółowego), co byłoby bardzo trudne do wykonania, nawet dla doświadczonego badacza czy zespołu naukowców. Dziwi więc, dlaczego taki cel sformułowano.

Rozdział drugi zatytułowany „Wpływ służby kobiet na sprawność działania sił zbrojnych” odpowiada na 2. szczegółowy cel i problem badawczy i ukierunkowany na weryfikację 2. szczegółowej hipotezy. Z racji swojego tytułu, rozdział ten wydaje się być kluczowym dla całej dysertacji, bowiem sugeruje dowiedzenie wpływu służby kobiet na sprawność sił zbrojnych. Jak już wcześniej wspomniałem, wątpliwości może budzić sformułowanie „sprawność sił zbrojnych”. Potwierdza je również autorka, pisząc we wprowadzeniu do rozdziału na s. 55., „że sprawność jest pojęciem wieloznacznym, określanym często zamiennie jako efektywność, skuteczność, korzystność czy ekonomiczność. [...] Ocena sprawności musi obejmować dwa aspekty: realizację celów i związane z tym nakłady, odnoszące się z kolei do podstawowych walorów sprawności, czyli skuteczności, korzystności oraz ekonomiczności” (s. 55). Mając na uwadze powyższe wyjaśnienie należałoby oczekiwać, że w rozdziale zawarte będzie właśnie to zestawienie, z jednej strony nakładów związanych ze służbą kobiet, a z drugiej strony korzyści z niej płynące dla sił zbrojnych.

Tymczasem treści rozdziału, które podzielono na sześć podrozdziałów, odnoszą się do różnych zagadnień związanych ze służbą wojskową kobiet: prawnych uwarunkowań służby kobiet w Siłach Zbrojnych RP, ewolucji roli kobiet w społeczeństwie w świetle przemian cywilizacyjnych, różnic psychologicznych pomiędzy kobietami i mężczyznami, działalności Rady ds. Kobiet w Wojsku Polskim i NATO, służby kobiet w wybranych państwach Sojuszu Północnoatlantyckiego (i nie tylko), trendów rozwoju wojskowej służby kobiet w Polsce oraz służby kobiet w siłach specjalnych (w Polsce i wybranych państwach). Tak szeroki zakres podjętych zagadnień został przedstawiony na zaledwie 30 stronach rozprawy, co niewątpliwie świadczy o dużej ogólności, żeby nie powiedzieć, zdawkowej ich treści. Bowiem niemal każdy z nich mógłby stanowić osobne opracowanie.

Rozdział trzeci zatytułowany „Służba wojskowa kobiet może zmienić Siły Zbrojne RP” jest najbardziej wartościową częścią dysertacji, ponieważ, oprócz innych zagadnień (np. interesujący podrozdział o stereotypach i opiniach na temat służby kobiet, kobiet i mężczyzn), zawiera wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w jednostce wojskowej, w tym badań sondażowych – ankietowych i wywiadu eksperckiego, przeprowadzonych wśród personelu jednostki wojskowej. Na uznanie zasługuje także zgromadzenie i prezentacja danych dotyczących zatrudnienia kobiet w dOB.

Tytuł rozdziału sformułowany w formie tezy sugeruje, że jest ukierunkowany na propozycję zmian w podejściu do służby wojskowej w SZ RP. Zamiar taki potwierdziła autorka na s. 87. „Wyniki badań przeprowadzonych w toku realizacji dysertacji dowodzą, że do chwili obecnej nie został jednak wypracowany zbiór procedur doboru, szkolenia i kierowania kobiet do służby na coraz wyższe i odpowiednie stanowiska służbowe. Dlatego została opracowana więc propozycja takiego katalogu [...]”.

W świetle powyższego, interesujące są postulaty zmian w podejściu do służby wojskowej kobiet, pomimo, że mają one dość ogólny charakter. Dotyczy to m.in. propozycji korpusów i grup osobowych służby wojskowej kobiet (Tabela 3.1. na s. 96). Oczywiście bardziej przydatnym byłoby zaproponowanie katalogu stanowisk służbowych dla kobiet (taką zawartość tabeli sugeruje jej tytuł), ale byłoby to trudne do wykonania w ramach dysertacji. Wydaje się, że jest to krok we właściwym kierunku, choć propozycja powinna być wystarczająco uzasadniona i doprecyzowana. Ponadto, przyjmując wstępne założenie, że kobiety mogłyby zajmować większość stanowisk służbowych, prawdopodobnie łatwiej byłoby wskazać stanowiska zastrzeżone wyłącznie dla mężczyzn, z możliwością zatrudnienia kobiet w wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach.

Wartościową częścią dysertacji są badania sondażowe, których wyniki zaprezentowano w Rozdziale 3. Obejmowały one badania ankietowe i wywiad ekspercki. Przeprowadzono je na bazie personelu dOB, a właściwie personelu żeńskiego, aczkolwiek trudno jest to jednoznacznie ustalić. Wprawdzie w treści pracy odnajdujemy zapis, że badaniami ankietowymi objęto 59 respondentek, a pytania wywiadu eksperckiego sugerują, że prowadzone były wśród kobiet, ale jednocześnie na s. 111-112 zawarto informację o wynikach wywiadów z mężczyznami. Na temat tego ostatniego trudno doszukać się precyzyjniejszej informacji w treści pracy, nie dołączono do rozprawy kwestionariusza wywiadu. Dowiadujemy się o nim dopiero ze wzmianki o źródle wykresu 4.2. (s. 112), że obrazuje on wyniki wywiadów z żołnierzami dOB. Generalnie niedostatek badań z uwzględnieniem grupy mężczyzn jest słabością tych badań, zwłaszcza, że z przedstawionych na wykresie 3.2. (s. 112) wynika, że jedynie ok. 20% z badanych jest przeciwnikiem służby kobiet w wojsku.

Na potrzeby badania sondażowego opracowano kwestionariusz ankiety zawierający 25 pytań, odnoszących się do trzech obszarów: charakterystyki badanej grupy, poziomu zadowolenia z pełnienia służby oraz funkcjonowania miejsca służby, z uwzględnieniem systemu motywowania, współpracy, relacji interpersonalnych i przygotowania kobiet do wykonywania obowiązków służbowych na wyznaczonym stanowisku. Szkoda, że nie

przeprowadzono badania ankietowego wśród mężczyzn, które dałoby możliwość porównania odpowiedzi w obydwu grupach, zwłaszcza w zakresie części ankiety dotyczącej zadowolenia z pełnienia służby na wyznaczonym stanowisku służbowym i zasad powoływania i wyznaczania żołnierza na stanowisko służbowe. Być może problemy, takie jak na przykład „nieprawidłowości w procesie awansowania (brak możliwości awansu)” (s. 106), mają charakter ogólny i nie wynikają z płci.

Wprawdzie badania dotyczą jedynie jednej jednostki wojskowej i trudno traktować je jako reprezentatywne dla sił zbrojnych, można je potraktować, jak sama autorka zauważa, jako badania pilotażowe i „podstawę do dalszych badań w przedstawionym zakresie” (s. 105).

Słusznym wyborem, zdaniem recenzenta, było przeprowadzenie wywiadu eksperckiego. Informację na temat jego wyników przedstawiono w podrozdziale 3.6. Słabszą stroną prezentacji wyników wywiadu eksperckiego jest brak informacji o ekspertach biorących udział w badaniach, niezbędnej do uwiarygodnienia ich kompetencji. Poza tym, wyniki badania zawarte w podrozdziale 3.6. są bardzo skąpe, zwłaszcza mając na uwadze, że w badaniach zapewne brało udział kilku ekspertów, choć trudno doszukać się w pracy dokładnej ich liczby. Skierowane do kobiet, co budzi pewien niedostatek, zwłaszcza, że można domniemywać, że większość osób na stanowiskach kierowniczych w badanej jednostce to mężczyźni (12% kobiet na stanowiskach oficerskich, Tabela 3.4. na s. 104), a zatem można uznać je ekspertów w swojej dziedzinie funkcjonowania.

Na koniec oceny merytorycznej mam dwie ogólne refleksje. Pierwsza, szkoda, że w badaniach nie uwzględniono reprezentatywnej grupy respondentów pod względem płci. Wprawdzie w treści pracy wskazano, że badaniami objęci byli także mężczyźni, jednak forma pytań kwestionariusza badania sondażowego wskazuje, że były one kierowane do kobiet. Podobnie w wywiadzie eksperckim wzięły udział jedynie kobiety, o czym świadczy komentarz do prezentacji wyników badań na s. 113-114. Takie podejście nie daje pełnego obrazu badanego problemu wpływu służby kobiet na sprawność sił zbrojnych, a raczej skupia się na problemach służby kobiet i to postrzeganych przez nie same. Opinie mężczyzn przytoczono jedynie w podrozdziale 3.1., w którym mowa o stereotypach.

Druga refleksja dotyczy jednostronnego wpływu służby na sprawność sił zbrojnych – niemal wyłącznie z perspektywy korzyści z niej płynących dla sił zbrojnych, nie uwzględniając w pełni ewentualnych słabości z niej wynikających. Zastosowanie na przykład metody SWOT pozwoliłoby pełniej poznać skutki służby wojskowej kobiet. Pominiecie lub niesymetryczne podejście może być postrzegane jako stronnicze i w ten sposób mogą być odbierane wyniki takich badań.

Wyrażając uznanie za podjęcie istotnego problemu służby kobiet pod kątem wpływu na sprawność sił zbrojnych (ale nie tylko problemów związanych ze służbą kobiet), aczkolwiek bardzo trudnego do realizacji nawet dla doświadczonego badacza. Jego skala trudności raczej sugeruje potrzebę zespołowego (grupowego podejścia), ponieważ może przerastać możliwości jednego badacza. Drugim warunkiem jest dostęp do wszystkich dostępnych źródeł, co może prowadzić do potrzeby niejawnego ich charakteru, jeśli miałyby dotyczyć Sił Zbrojnych RP.

4. Ocena strony formalnej

Rozprawa jest kompletna i staranna pod względem formalnym. Zawiera wszystkie, prawidłowo sporządzone, elementy wymagane przy tego typu opracowaniach naukowych. Wprawdzie Autorka nie ustrzegła się drobnych niedoróbek, jednak nie wpływają one znacząco na ogólną ocenę dysertacji. Drobne niedociągnięcia dotyczą m.in.: nielicznych przypadków stosowania potocznego słownictwa, np. określenia „armia” w znaczeniu siły zbrojne (m.in. na s. 15, 87, 91) czy określenia „panie” zamiast formalnego słowa „kobiety” (np. na s. 15, 24, 24, 50), nieprecyzyjność w określeniu stanowiska generała broni Mirosława Różańskiego, który był Dowódcą Generalnym Rodzajów Sił Zbrojnych, a nie dowódcą generalnym polskiej armii (s. 89).

5. Wnioski i konkluzja końcowa

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego dotyczącego służby kobiet w siłach zbrojnych, zawierającego się w obszarze obronności państwa i szerzej bezpieczeństwa narodowego, a zatem mieszczącego się w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie. Opracowując dysertację Autorka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie przedmiotu badań i umiejętnością prowadzenia samodzielnej pracy naukowej w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie. Uzyskane wyniki badań mają wartość utylitarną i mogą być wykorzystane w doskonaleniu służby wojskowej kobiet w Siłach Zbrojnych RP.

Na podstawie dokonanej oceny stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani magister Joanny Olech na temat *Wpływ służby wojskowej kobiet na Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej* spełnia wymagania określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity: Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm. Biorąc powyższe pod uwagę, wnioskuję o dopuszczenie Pani magister Joanny OLECH do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora.

